

รหัสโครงการ: RDG48O0004

ชื่อโครงการ: ฐานข้อมูลศักยภาพและความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนในการผลิตวัตถุดิบ อาหารและเครื่องดื่มจากผลผลิตทางการเกษตรในจังหวัดตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตกในประเทศไทย (ตาก- เพชรบูรณ์)

ชื่อนักวิจัย: วีรพร กงบังเกิด และ สุตารัตน์ เจียมยั้งยืน

ภาควิชาอุตสาหกรรมเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail Address: teerapornk@nu.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : 1 พฤษภาคม 2548 – 31 กรกฎาคม 2550

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลกลุ่มศักยภาพและความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนในการผลิตวัตถุดิบ อาหารและเครื่องดื่มจากผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัดที่ผ่านระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกในประเทศไทยในเขตภาคเหนือตอนล่าง (ตาก กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลกและเพชรบูรณ์) โดยการสำรวจข้อมูลด้านต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป บุคลากร การผลิต ผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การตลาด ทักษะคิดและความพึงพอใจ ประสิทธิภาพและการดำเนินกิจกรรมและนำมาวิเคราะห์และจัดกลุ่มโดยใช้เทคนิค K-Means Clustering โดยแบ่งกลุ่มศักยภาพเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สูง ปานกลางและต่ำ ผลการวิจัยพบว่า

1. จำนวนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตากทั้งหมด 40 กลุ่ม มีกลุ่มศักยภาพต่ำ ปานกลางและสูง ร้อยละ 22.50, 47.50 และ 30.00 ตามลำดับ กลุ่มวิสาหกิจที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ผลิตอาหารแปรรูป การจัดศักยภาพด้านต่างๆ พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านเงินทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียน มีการได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์น้อย มีกำไรต่อปีของผลิตภัณฑ์ต่ำและมีปัญหาทางด้านการตลาด มีกำไรเฉลี่ยต่อเดือนต่ำ และช่องทางการจำหน่ายมีน้อย ทำให้มีศักยภาพต่ำ แต่ในด้านการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ และการดำเนินกิจกรรมพบว่ามีศักยภาพสูง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสนใจผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารมากที่สุด รองลงมาคือผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มและหัตถกรรม และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการขนส่งสินค้าไปขายยังสถานที่อื่น ภายในรัศมีไม่เกิน 150 กิโลเมตรจากกลุ่มที่ผลิต

2. จำนวนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกำแพงเพชรทั้งหมด 46 กลุ่ม มีกลุ่มศักยภาพต่ำ ปานกลางและสูงร้อยละ 39.96, 50.00 และ 13.04 ตามลำดับ กลุ่มวิสาหกิจที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ผลิตอาหารแปรรูป การจัดศักยภาพด้านต่างๆ พบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านเงินทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียน มีศักยภาพปานกลางในด้านบุคลากรโดยสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจมาตรฐานการผลิตและในด้านการผลิต พบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพสูงโดยมีการคัดเลือกวัตถุดิบและตรวจสอบคุณภาพ นอกจากนั้นยังมีศักยภาพสูงในการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีศักยภาพปานกลางในการดำเนินกิจกรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ต้องการเปลี่ยนแปลงชนิดผลิตภัณฑ์โดยมีความสนใจผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารมากที่สุด และมีการขนส่งสินค้าไปขายยังสถานที่อื่นภายในรัศมีไม่เกิน 150 กิโลเมตรจากกลุ่มที่ผลิต

3. จำนวนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุโขทัยทั้งหมด 49 กลุ่มมีกลุ่มศักยภาพต่ำ ปานกลางและสูงร้อยละ 32.65, 51.02 และ 16.33 กลุ่มวิสาหกิจที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ผลิตอาหารแปรรูป การจัดศักยภาพด้านต่างๆ พบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพด้านข้อมูลทั่วไปต่ำ เนื่องจากมีระยะเวลาเปิดดำเนินการน้อยและมีเงินทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียนน้อย มีแรงงานประจำน้อยและมีศักยภาพด้านการผลิตปานกลาง โดยขาดการจัดการที่ดีกับวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ที่เสียหายและไม่ได้มาตรฐาน ส่วนศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ โดยได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์น้อยและขาดการพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านการตลาดมีศักยภาพต่ำแต่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพสูงด้านการจัดการแก้ไขปัญหาและการดำเนินกิจกรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง

ชนิดผลิตภัณฑ์ที่ผลิตอยู่เดิมแต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลง ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสนใจผลิตผลิตภัณฑ์อาหารมากที่สุดและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการขนส่งสินค้าไปขายยังสถานที่อื่นภายในรัศมีไม่เกิน 450 กิโลเมตรจากกลุ่มที่ผลิต

4. จำนวนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกทั้งหมด 66 กลุ่มมีศักยภาพต่ำ ปานกลางและสูงร้อยละ 48.40, 36.40 และ 15.20 กลุ่มวิสาหกิจที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ผลิตอาหารแปรรูปโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากกล้วย การจัดศักยภาพด้านต่าง ๆ พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำ โดยประสบปัญหาด้านเงินทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียนที่มีน้อย ด้านบุคลากรพบว่ามีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตและมีส่วนร่วมสูง ด้านการจัดการกับปัญหา การดำเนินการและการผลิตของกลุ่มโดยส่วนใหญ่มีศักยภาพสูง ส่วนการตลาดส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำเนื่องจากมีกำไรและมีช่องทางการจำหน่ายน้อย ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำโดยการได้รับการรับรองมาตรฐานมีน้อยและขาดการจัดการที่ดีกับผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังมีความพอใจในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารชนิดเดิมและวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการขนส่งสินค้าไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในรัศมีระหว่าง 0 - 450 กิโลเมตรจากกลุ่มการผลิต

5. จำนวนวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งหมด 68 กลุ่มมีศักยภาพต่ำ ปานกลางและสูงร้อยละ 35.29, 44.12 และ 20.59 กลุ่มวิสาหกิจที่มีศักยภาพสูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ผลิตอาหารแปรรูป การจัดศักยภาพด้านต่าง ๆ พบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพต่ำในด้านข้อมูลทั่วไป โดยมี เงินทุนเริ่มต้นและเงินทุนหมุนเวียนต่ำ ด้านบุคลากรพบว่ามีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพต่ำด้านการตลาดเนื่องจากมีกำไรต่ำและมีช่องทางการจำหน่ายมีน้อย ส่วนการผลิต การจัดการแก้ไขปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพบว่าส่วนใหญ่มีศักยภาพสูง ในขณะที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์พบว่ามีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต โดยมีการได้รับการรับรองมาตรฐานและได้รางวัลมีน้อย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความพึงพอใจในการผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดเดิม แต่กรณีที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพบว่าวิสาหกิจชุมชนสนใจผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารมากที่สุด รองลงมาคือผลิตภัณฑ์ประเภทหัตถกรรมและวิสาหกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่มีการขนส่งสินค้าไปขายยังสถานที่อื่น ภายในรัศมี 0 - 150 กิโลเมตรจากกลุ่มที่ผลิต

6. การจัดกลุ่มศักยภาพและความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมทั้ง 5 จังหวัดที่ศึกษามีจำนวน 269 กลุ่มพบว่ามีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต ปานกลางและสูงร้อยละ 32.0, 50.5 และ 17.5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพสูงด้านการผลิต ประเภทปัญหาและการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากการใช้วัตถุดิบในพื้นที่และมีการคัดเลือกวัตถุดิบที่นำมาแปรรูปสามารถแก้ไขปัญหาและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีและมีการวางแผนการผลิตที่ดี ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของวิสาหกิจชุมชนแบ่งตามข้อมูลการประเมินพบว่าการดำเนินงานด้านบุคลากร การผลิต การตลาด การจัดการกับปัญหาและคะแนนรวมทุกด้านของวิสาหกิจชุมชนใน 5 จังหวัดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัดมีความเข้มแข็งด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไปและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัดที่ทำการศึกษามีการขนส่งสินค้าไปขายยังสถานที่อื่นภายในรัศมี 0 - 450 กิโลเมตรจากกลุ่มที่ผลิต

The objective of this study was to develop a database related to potential and readiness of small and medium community enterprises (SMCE), located on provinces along East-West corridor in the lower north of Thailand (Tak, Kamphangphetch, Sukhothai, Phitsanulok, and Petchaboon), in which raw materials, foods, and beverages from agricultural products are produced. The study was carried out using a questionnaire composed of different aspects including general information, personnel, production, product and packaging, marketing, attitude and satisfaction, problems, and operation. Data were analyzed and each SMCE was classified using K-Means Clustering technique, yielding low, medium, and high potential groups. The results of classification are as follows;

1. Tak province: The 40 SMCE groups were finally classified as low (22.5%), medium (47.5%), and high (30.0%) potential. Most of those classified as high potential are food producers. It was found that most of SMCE groups face with the following situations; insufficient initial and circulating money, lack of standard guarantee, low monthly and yearly profit, marketing and market channels. However, they could cope well with different types of problem and operational strategies. For attitude and satisfaction, it was found that members in SMCE are most interested in producing food, drink, and hand craft, respectively. The raw materials, food, and drinks produced were distributed to sell within 150 km. from group.

2. Kamphangphetch province: The 46 SMCE groups were finally classified as low, medium, and high potential as percentage of 39.96, 50.0, and 13.04 respectively. Most of those classified as high potential are food producers. Limited initial and circulating money was a common obstacle for each group. Performance of members regarding production, understanding standard of products, as well as operational strategies were classified as medium potential. The outstanding aspect of SMCE in Kamphangphetch was shown as intention to select and control quality of raw materials and finished products. Among all goods produced, food product still received the most interest from SMCE. The raw materials, food, and drinks produced were distributed to sell within 150 km. from group.

3. Sukhothai province: From the total of 49 SMCE groups, it was found that 32.65, 51.02, and 16.33% were classified as low, medium, and high potential, respectively. Same as what is found in Tak and Kamphangphetch province, most of high potential are food producers. In details, it was found that ability to cope with raw materials and under-standard or defect products was classified as medium potential. Weak points of

SMCE in Sukothai province are described as follows; general information (length of operation time from establishment, initial and circulating money, permanent labor), products and packaging (lack of standard guarantee and packaging development), and marketing (market channels). On the other hand, SMCE in Sukothai province show high potential regarding ability to manage problems and operations. Finished products were sold within the distance of 450 km. from groups.

4. Phitsanulok province: The proportion of SMCE groups classified as low, medium, and high potential were 48.40, 36.40, and 15.20%, respectively. SMCEs who produce processed banana were the most distinctive groups among those in high potentials. Almost half (48.40%) of 66 SMCEs in this study exhibited low potential. This was due to limited circulating money, low profits and market channels, lack of product and packaging development, lack of standard guarantee, and management of sub-standard products. Knowledge of member related to standards of production and product, as well as member participation was classified as medium rank. However, they were able to cope with different problems and operational strategies. Finished products were sold within the distance of 450 km. from groups.

5. Petchaboon Province: The proportion of SMCE classified as medium potential was the highest (44.12%) compared to those of low (35.29%) and high (20.59) potential. In general, members showed moderate potential in understanding production standard, whereas high potential in production, problem solving, and operation. However, money, profit, market channel, product and package development, as well as product guarantee issues were factors limiting potential of the SMCEs in Petchabun province. Members in SMCE satisfy with the type of current goods produced. Finished products were sold within the distance of 150 km. from groups.

6. Overall 5 provinces: From the total 269 SMCE groups, it was found that 50.5% were classified as medium potential whereas 32.0 and 17.5% were classified as low and high potential, respectively. Members performed well regarding ability to deal with production, problem and operation. This was due to the fact that they (1) use raw materials which are available in local area, (2) regularly check quality of raw material used for processing, (3) have a good production plan. Comparison results of mean scores for each aspect revealed that average scores of personnel, production, marketing, problem, and overall (total 100 points) in 5 provinces were statistically different ($p < 0.05$). The SMCEs in each province have different strong point. In general, the raw materials, food, and drinks produced by SMCEs were distributed to sell within 0-450 km. from group.